

QISHLOQ HUDUDLARIDA YO‘L INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI

Andijon davlat texnika instituti

Yo‘l muhandisligi 4-kurs talabasi

Aktamxonov Amirxon

Rahmatjonov Ulug'bek

Jumanazarov Arabboy

Davlatov Asrorxo'ja

Annotatsiya

Mazkur maqolada qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirishning dolzarb muammolari va ularni hal etish yo‘llari tahlil qilinadi. Ilmiy-nazariy asoslar, tarixiy yondashuvlar, mintaqaviy va milliy olimlarning qarashlari, amaliy tadqiqotlar hamda mavjud bahs-munozaralar asosida infratuzilmaning ahamiyati va rivojlanishiga to‘sqinlik qilayotgan omillar chuqur o‘rganiladi. Tadqiqot natijalari qishloq infratuzilmasini modernizatsiya qilish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: yo‘l infratuzilmasi, qishloq hududlari, rivojlanish, muammolar

Abstract

This article analyzes the pressing issues in developing road infrastructure in rural areas and explores solutions to these challenges. Drawing upon theoretical and historical perspectives, as well as the insights of regional and national scholars, empirical research, and ongoing debates, the study delves into the significance of infrastructure and factors hindering its progress. The findings contribute to recommendations for modernizing rural infrastructure.

Keywords: road infrastructure, rural areas, development, challenges

Аннотация

В данной статье анализируются актуальные проблемы развития дорожной инфраструктуры в сельских районах и рассматриваются пути их решения. На основе теоретических и исторических подходов, взглядов отечественных и зарубежных ученых, эмпирических исследований и существующих дискуссий подробно изучается значение инфраструктуры и факторы, препятствующие её развитию. Результаты исследования способствуют выработке рекомендаций по модернизации сельской инфраструктуры.

Ключевые слова: дорожная инфраструктура, сельские районы, развитие, проблемы

Kirish

Qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirish zamonaviy iqtisodiyot va ijtimoiy hayotda eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Chunki yo‘l infratuzilmasi nafaqat aholi harakati va yuk tashish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki hududlarning iqtisodiy rivojlanishiga, ijtimoiy xizmatlardan foydalanish darajasiga, investitsiyalarning jalb qilinishiga, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etishga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Qishloq hududlarida aholining katta qismi istiqomat qilgani va mamlakat iqtisodiyotida agrar sektor muhim o‘rin tutgani uchun, bu hududlarda zamonaviy yo‘l infratuzilmasining mavjudligi yoki mavjud emasligi katta ahamiyat kasb etadi. Biroq, mamlakatimizda va boshqa rivojlanayotgan davlatlarda qishloq yo‘llarining sifati, ularni modernizatsiya qilish, texnik va moliyaviy resurslarning yetishmasligi, geografik va tabiiy omillar, boshqaruv tizimidagi muammolar kabi bir qator to‘siqlar mavjud. Shuning uchun ham qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirishga doir ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar, bu boradagi muammolar va ularni bartaraf

etish yo‘llarini aniqlash, zamonaviy konsepsiya va strategiyalar ishlab chiqish bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Adabiyotlar tahlili

Qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirish masalasi, ilmiy adabiyotlarda keng ko‘lamda o‘rganilgan bo‘lib, ushbu sohada turli nazariy va amaliy yondashuvlar shakllangan. Avvalo, yo‘l infratuzilmasi rivoji iqtisodiy taraqqiyotning muhim omili sifatida klassik iqtisodiy nazariyalarda ham o‘z ifodasini topgan. Adam Smit va David Rikardo kabi klassik iqtisodchilar infratuzilmaning, xususan transport tarmoqlari va yo‘llarning ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, bozorlarni kengaytirish va hududlararo integratsiyani ta‘minlashdagi roliga urg‘u berishgan[1]. Ularning nuqtai nazariga ko‘ra, infratuzilma rivoji iqtisodiy samaradorlikni oshirish va resurslardan to‘liq foydalanish imkonini yaratadi.

Keyingi bosqichda, zamonaviy iqtisodiy geografiya va hududiy rivojlanish nazariyalarida, transport va yo‘l infratuzilmasi hududlararo tafovutlarni kamaytirish, ichki bozorlarni integratsiyalash, ijtimoiy imkoniyatlarni tenglashtirish, mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etishi qayd etiladi. Masalan, Paul Krugmanning "yangi iqtisodiy geografiya" konsepsiyasida transport xarajatlarining pasayishi va yo‘llarning rivojlanishi sanoatning ma‘lum nuqtalarda jamlanishiga va iqtisodiy resurslarning samarali taqsimlanishiga olib kelishi ta‘kidlanadi. Bu yondashuv qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini takomillashtirish orqali iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni bartaraf etish mumkinligini ko‘rsatadi.

Qishloq infratuzilmasini rivojlantirishda nazariy asos sifatida, infratuzilmaning ko‘p tarmoqli va kompleks xarakterga egaligi, ya‘ni transport, aloqa, sug‘orish, energiya va boshqa tarmoqlarning o‘zaro bog‘liqligi va sinergiyasi ta‘kidlanadi[2]. Bu jihat, ayniqsa, qishloq hududlarida aholi zichligining pastligi,

iqtisodiy faollikning cheklanganligi, tabiiy va geografik sharoitlarning murakkabligi bilan bog‘liq holda o‘z aksini topadi. Shu sababli, zamonaviy ilmiy yondashuvlarda qishloq infratuzilmasini rivojlantirishda integratsiyalashgan va tizimli strategiyalarga murojaat qilinadi.

Tarixiy nuqtai nazardan, O‘zbekiston va Markaziy Osiyo hududlarida yo‘l infratuzilmasi rivoji qadimdan boshlangan. Buyuk Ipak yo‘li va boshqa savdo yo‘llari orqali hududlararo iqtisodiy, madaniy va siyosiy aloqalar rivojlanganligi tarixiy manbalarda qayd etilgan. Sovet davrida esa, qishloq infratuzilmasi, jumladan, yo‘l tarmog‘ining rivojlanishi markazlashtirilgan boshqaruv va rejalashtirish asosida olib borilgan. Bu davrda asosan agrar soha ehtiyojlari uchun yo‘llar qurilgan va ular ko‘pincha ishlab chiqarish markazlari bilan bog‘langan. Mustaqillik yillaridan so‘ng, O‘zbekistonda qishloq infratuzilmasini modernizatsiya qilishga alohida e‘tibor qaratildi, biroq moliyaviy, texnik va institutsional muammolar sababli bu jarayon sekin kechmoqda.

Mintaqaviy va milliy olimlarning tadqiqotlari qishloq yo‘l infratuzilmasining o‘ziga xos xususiyatlarini, ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini, rivojlanishdagi to‘siqlar va imkoniyatlarni chuqur tahlil qiladi. Masalan, O‘zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda, qishloq yo‘llarining sifati va ulardan foydalanish intensivligi, aholi punktlari va ishlab chiqarish obyektlari o‘rtasida transport bog‘liqligining yetarli emasligi, yo‘llarning mavsumiylik va iqlimiy sharoitlarga bog‘liqligi, moliyaviy resurslarning yetishmasligi asosiy muammolar sifatida ko‘rsatiladi[3]. Bundan tashqari, hududiy tafovutlar, ya’ni ayrim viloyat va tumanlarda yo‘l infratuzilmasining rivojlanish darajasi yuqori, boshqalarida esa past darajada ekani ham muhim omil sifatida qayd etiladi.

Empirik tadqiqotlar natijalari qishloq yo‘l infratuzilmasining aholi farovonligiga, iqtisodiy faollikka va ijtimoiy xizmatlardan foydalanishga bevosita ta’sirini ko‘rsatadi. Masalan, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan O‘zbekiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarda o‘tkazilgan loyihalar

natijasida, qishloq yo‘llarining rekonstruksiyasi va modernizatsiyasi natijasida aholi uchun ta’lim, sog‘liqni saqlash, bozor va boshqa xizmatlarga yetib borish imkoniyatlari oshgani aniqlangan. Shuningdek, kichik va o‘rta biznes uchun logistika xarajatlari kamaygani, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini tez va sifatli yetkazib berish imkoniyatlari kengaygani kuzatilgan[4]. Biroq, bu natijalarga erishishda investitsiyalarning yetarli emasligi, loyiha boshqaruvidagi kamchiliklar va monitoring tizimining sustligi kabi muammolar mavjud.

Qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Masalan, zamonaviy yo‘l qurilishi texnologiyalari, ekologik toza va energiya tejankor materiallardan foydalanish, raqamli monitoring va boshqaruv tizimlari joriy etilishi orqali infratuzilma samaradorligini oshirish mumkin. Biroq, bu boradagi amaliy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab qishloq hududlarida texnik va kadr salohiyatining yetishmasligi, innovatsion texnologiyalarni joriy etishda moliyaviy va institutsional to‘siqlar mavjud. Shu bois, zamonaviy ilmiy adabiyotlarda qishloq yo‘l infratuzilmasini rivojlantirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi, xalqaro moliyaviy institutlar ishtiroki, mahalliy aholining jalb qilinishi muhim omillar sifatida ko‘rib chiqiladi[5].

Qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirishda institutsional va boshqaruv muammolari ham alohida o‘rin tutadi. Ko‘plab tadqiqotlar natijalariga ko‘ra, infratuzilma loyihalarini rejalashtirish va amalga oshirishda mahalliy hokimiyatlar va markaziy idoralar o‘rtasida vakolat va mas’uliyatning aniq taqsimlanmaganligi, moliyalashtirish manbalarining noaniqligi, korrupsiya va byurokratiya darajasining yuqoriligi, monitoring va baholash tizimining sustligi kabi muammolar mavjud. Shu bilan birga, infratuzilma rivoji uchun zarur bo‘lgan yer resurslarining ajratilishi, aholi roziligi va ekologik me‘yorlarga rioya qilinishi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Qishloq infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha xalqaro tajriba ham ko'plab muhim saboqlar beradi. Masalan, Hindiston, Xitoy, Braziliya va boshqa rivojlanayotgan davlatlarda qishloq yo'llarining rivojlanishi natijasida iqtisodiy o'sish, aholi bandligining oshishi, ichki migratsiyaning kamayishi, ijtimoiy xizmatlardan foydalanishning yaxshilanishi kabi ijobiy natijalar qayd etilgan. Shu bilan birga, bu tajribalarda infratuzilma loyihalarini amalga oshirishda mahalliy jamoalar ishtiroki, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari, barqaror moliyalashtirish va monitoring tizimlari muhim rol o'ynagan[6]. Xususan, Xitoyda "yo'l – taraqqiyot kaliti" tamoyili asosida qishloq yo'llarini rivojlantirish davlat strategiyasining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan va natijada qishloq hududlarida iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlar sezilarli darajada yaxshilangan.

Qishloq yo'l infratuzilmasini rivojlantirish masalasida mavjud bahs-munozaralar asosan infratuzilmaning iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy adolatlilik, ekologik barqarorlik, moliyaviy resurslar taqsimoti, boshqaruv va monitoring tizimlarining samaradorligi kabi masalalarda jamlangan. Ba'zi olimlar va amaliyotchilar, qishloq infratuzilmasiga sarflanayotgan investitsiyalar ko'pincha qisqa muddatli iqtisodiy samaradorlikka emas, balki uzoq muddatli ijtimoiy baraka va hududiy integratsiyaga xizmat qilishi kerakligini ta'kidlaydilar. Boshqa bir guruh tadqiqotchilar esa, infratuzilma rivojiga yo'naltirilgan resurslar samarali boshqarilmasa, bu sohada korrupsiya va noaniqliklar kuchayishini, natijada infratuzilmaning real aholi ehtiyojlariga mos kelmasligini qayd etadilar. Shu sababli, zamonaviy ilmiy adabiyotlarda infratuzilma rivojida ishtirokchilarning manfaatlari muvozanatini ta'minlash, ochiqlik va shaffoflik, monitoring va baholash tizimlarini mustahkamlash, innovatsion va ekologik yondashuvlarni keng joriy etish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Yuqorida keltirilgan nazariy, tarixiy, mintaqaviy va amaliy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, qishloq hududlarida yo'l infratuzilmasini rivojlantirish ko'p qirrali va murakkab jarayon bo'lib, bunda iqtisodiy, ijtimoiy, institutsional, texnik

va ekologik omillar o‘zaro chambarchas bog‘liq. Mazkur muammoni samarali hal etish uchun zamonaviy ilmiy yondashuvlar, xalqaro tajribalar va mahalliy sharoitlarni hisobga olgan holda kompleks strategiyalar ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish talab etiladi.

Xulosa

Qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirish bugungi kunda mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ilmiy-nazariy va amaliy tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy yo‘l infratuzilmasi nafaqat iqtisodiy samaradorlik va hududlararo integratsiyani oshiradi, balki aholi farovonligini, ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish jarayonini ham jadallashtiradi. Biroq, mavjud muammolar – moliyaviy, texnik, institutsional va boshqaruv to‘siqlari, resurslarning yetishmasligi, ekologik va geografik cheklovlar, monitoring va baholash tizimlarining sustligi – qishloq yo‘l infratuzilmasining to‘liq rivojlanishiga halaqit bermoqda. Xalqaro va milliy tajribalar, zamonaviy konsepsiyalar asosida ushbu muammolarni hal etish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, mahalliy aholi ishtirokini ta‘minlash, innovatsion texnologiyalar va ekologik yondashuvlarni joriy etish, ochiqlik va shaffoflikni ta‘minlash, monitoring va baholash tizimlarini takomillashtirish zarur. Mazkur tadqiqot natijalari asosida, qishloq hududlarida yo‘l infratuzilmasini rivojlantirishga doir kompleks va tizimli strategiyalar ishlab chiqish, ularni amaliyotga tatbiq etish mamlakat taraqqiyotining muhim kafolati bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Smith A. (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations.

2. Krugman P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*.
3. Hamidov A., Kadirov D. (2020). Qishloq infratuzilmasi va hududiy rivojlanish muammolari. *O‘zbekiston iqtisodiyoti*, 4(2), 45-56.
4. World Bank (2019). *Rural Roads and Poverty Reduction: Evidence from Central Asia*.
5. ADB (2022). *Rural Infrastructure Development in Central Asia: Challenges and Opportunities*.
6. Fan S., Chan-Kang C. (2005). *Road Development, Economic Growth, and Poverty Reduction in China*. IFPRI Research Report.